

## रंगभेद अपराधको दमन र सजाय सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय महासन्धि

(नेपालले १२ जुलाई १९७७ तद अनुसार २८ असार २०३४ मा सम्मिलन गरेको)

३० नोभेम्बर १९७३ मा महासभाद्वारा पारित प्रस्ताव ३०६८ (२८) बमोजिम ग्रहण गरी हस्ताक्षर तथा अनुमोदनकोलागि खुला गरिएको

लागू भएको मिति: धारा १५ अनुसार, १८ जुलाई १९७६ तद अनुसार ३ साउन २०३४

प्रस्तुत महासन्धिक पक्ष राष्ट्रहरु,

जाति, लिङ्ग, भाषा वा धर्मको आधारमा कुनै पनि प्रकारको भेदभाव नगरी सबैकालागि मानव अधिकार र मौलिक स्वतन्त्रताहरुको विश्वव्यापी सम्मान र परिपालनाको प्राप्तिकालागि संगठनको सहयोगमा संयुक्त तथा छुट्टाछुट्टै कार्य गर्न सबै सदस्यहरुले प्रतिज्ञा गरेका संयुक्त राष्ट्र संघको बडापत्रका व्यवस्थाहरुलाई स्मरण गर्दै,

सबै मानिसहरु स्वतन्त्र जन्मेका, प्रतिष्ठा र अधिकारमा समान भएका तथा प्रत्येक व्यक्तिलाई घोषणापत्रमा उल्लिखित सम्पूर्ण अधिकार तथा स्वतन्त्रताहरु जाति, रंग वा राष्ट्रिय उत्पत्तिमा आधारित भेदभाव लगायत कुनै पनि किसिमको भेदभाव विना उपभोग गर्न पाउने अधिकार भएको घोषणा गर्ने मानव अधिकार सम्बन्धी विश्वव्यापी घोषणापत्रलाई विचार गर्दै,

मुक्तिको प्रकृया रोकन र उल्टाउन नसकिने भएको तथा मानव प्रतिष्ठा, समुन्नति र न्यायको लागि उपनिवेशवादको र यससंग सम्बन्धित विखण्डन तथा भेदभावका सम्पूर्ण व्यवहारहरुको अन्त्य गरिनु पर्छ भनी महासभाले उल्लेख गरेको औपनिवेशिक देश तथा जनताहरुलाई स्वाधिनता प्रदान गर्ने सम्बन्धी घोषणापत्रलाई विचार गर्दै,

सबै प्रकारका जातीय भेदभाव उन्मूलन गर्ने सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय महासन्धि अनुसार राष्ट्रहरुले विशेषत जातीय विखण्डन तथा रंगभेदको निन्दा गरी आफ्नो क्षेत्राधिकार अन्तर्गतका ईलाकाहरुमा यस्ता प्रकृतिका सबै व्यवहारहरुलाई रोक लगाउने, निषेध गर्ने तथा उन्मूलन गर्ने प्रतिज्ञा गरेको कुरालाई मनन गर्दै,

जाति हत्याको अपराधको रोकथाम र सजाय सम्बन्धी महासन्धिमा रंगभेदका कार्यहरुको रूपमा पनि परिभाषित गर्न सकिने निश्चित कार्यहरु अन्तर्राष्ट्रिय कानून अन्तर्गत अपराध हुने कुरालाई मनन गर्दै,

युद्ध अपराध तथा मानवता विरुद्धका अपराधहरूको हकमा वैधानिक सीमा लागू नहुने सम्बन्धी महासन्धिमा "रंगभेदको नीतिबाट उत्पन्न भएका अमानवीय कार्यहरू" लाई मानवता विरुद्धका अपराधहरूको रूपमा परिभाषित गरिएको कुरालाई मनन गर्दै,

संयुक्त राष्ट्र संघको महसभाले रंगभेदको नीति तथा व्यवहारहरूलाई मानवता विरुद्धको अपराध भनी निन्दा गर्दै थुप्रै प्रस्तावहरू ग्रहण गरेको कुरालाई दृष्टिगत गर्दै,

रंगभेद र यसको निरन्तर विस्तार तथा प्रसारले अन्तर्राष्ट्रिय शान्ति र सुरक्षालाई गम्भीरतापूर्वक खलबलाउँछ र चुनौती दिन्छ भन्ने कुरामा सुरक्षा परिषदले जोड दिएको कुरालाई मनन गर्दै,

रंगभेदका अपराधको दमन र सजाय सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय महासन्धिले रंगभेदको अपराधको दमन र सजायको उद्देश्यले अन्तर्राष्ट्रिय तथा राष्ट्रिय स्तरमा बढी प्रभावकारी उपायहरू अपनाउन संभव बनाउँछ भन्ने कुरामा विश्वस्त भई,

देहाय बमोजिम सहमत भएका छन्:

#### धारा १

१. प्रस्तुत महासन्धिको पक्ष राष्ट्रहरू रंगभेद मानवता विरुद्धको अपराध हो तथा यस महासन्धिको धारा २ मा परिभाषा गरिए अनुसार रंगभेदका नीति र व्यवहारहरू तथा जातीय विखण्डन र भेदभावका त्यस्तै नीति र व्यवहारहरूको परिणाम स्वरूप उत्पन्न अमानवीय कार्यहरू अन्तर्राष्ट्रिय कानूनका सिद्धान्तहरू खासगरी संयुक्त राष्ट्र संघको बडापत्रका उद्देश्य र सिद्धान्तहरू उल्लङ्घन गर्ने अपराध हुन् र त्यसले अन्तर्राष्ट्रिय शान्ति र सुरक्षालाई गम्भीर चुनौती सिर्जना गर्दछ भन्ने कुराको घोषणा गर्दछन् ।

२. प्रस्तुत महासन्धिको पक्ष राष्ट्रहरूले रंगभेदको अपराध गर्ने संघ, संस्था र व्यक्तिहरूलाई अपराधी घोषणा गर्दछन् ।

#### धारा २

यस महासन्धिको प्रयोजनकोलागि "रंगभेदको अपराध" भन्ने शब्द, जसले दक्षिण अफ्रिकामा अभ्यास गरिएका जस्तै जातीय विखण्डन र भेदभावका नीति तथा व्यवहारहरू समेतलाई बुझाउँछ, ले व्यक्तिहरूको एक जातीय समूहले व्यक्तिहरूको कुनै अर्को जातीय समूहमाथि प्रभुत्वको स्थापना र यसलाई कायमै राखी क्रमवद्ध रूपमा दमन गर्ने उद्देश्यले गरिएका देहाय बमोजिमका अमानवीय कार्यहरूलाई समेत जनाउनेछ:

- (क) जातीय समूह वा समूहहरूको सदस्य वा सदस्यहरूलाई व्यक्तिको जीवन र स्वतन्त्रताको अधिकारको इन्कारी,
- (१) जातीय समूह वा समूहहरूका सदस्यहरूको हत्या गरेर,
- (२) जातीय समूह वा समूहहरूका सदस्यहरू उपर गम्भिर शारीरिक वा मानसिक क्षति हुने गरी चोट पुऱ्याएर, उनीहरूको स्वतन्त्रता वा प्रतिष्ठाको उल्लङ्घन गरेर वा उनीहरूलाई यातना वा क्रुर, अमानवीय वा अपमानजनक ब्यवहार वा सजाय दिएर,
- (३) जातीय समूह वा समूहहरूका सदस्यहरू स्वेच्छाचारी पक्राउ गरी गैरकानूनी रुपमा थुनामा राखेर,
- (ख) पूरा वा आंशिक रुपले जातीय समूह वा समूहहरूको नैतिक बिनास गराउने उद्देश्यले जानी जानी त्यस्ता समूह वा समूहहरू उपर लागू गरिएका जीवनावस्थाहरू,
- (ग) कुनै जातीय समूह वा समूहहरूलाई देशको राजनीतिक, सामाजिक, आर्थिक र साँस्कृतिक जीवनमा सहभागी हुनबाट रोक्ने हिसाबले गरिएका कुनै पनि कानूनी र अन्य उपायहरू तथा जातीय समूह वा समूहहरूलाई काम गर्न पाउने अधिकार, मान्यता प्राप्त ट्रेड युनियन खोल्न पाउने अधिकार, शिक्षाको अधिकार, आफ्नो देश छोड्न तथा फर्कने अधिकार, राष्ट्रियताको अधिकार, स्वतन्त्रतापूर्वक आवतजावत र बसोबास गर्ने अधिकार, विचार र अभिव्यक्तिको स्वतन्त्रताको अधिकार, शान्तिपूर्वक भेला हुन पाउने र संघसंस्था खोल्ने स्वतन्त्रताको अधिकार लगायतका आधारभूत मानव अधिकार र स्वतन्त्रताहरू दिन इन्कार गरी त्यस्ता समूह वा समूहहरूको पूर्ण विकास रोक्ने अवस्थाहरू जानी जानी सिर्जना गर्ने कार्य,
- (घ) जातीय समूह वा समूहहरूका सदस्यहरूकालागि छुट्टै संरक्षण तथा जातीय सुविधाको सिर्जना गरी, विभिन्न जातीय समूहका सदस्यहरू बीचको मिश्रित विवाहलाई निषेध गरी तथा जातीय समूह वा समूहहरू वा त्यस्ता समूहका सदस्यहरूको सम्पत्ति हरण गरी जातीय वंशको आधारमा जनसंख्यालाई विभाजन गर्नकालागि बनाईएका कानूनी लगायतका कुनै पनि उपायहरू,
- (ङ) खासगरी जातीय समूह वा समूहहरूका सदस्यहरूलाई वलयुक्त श्रममा उनीहरूको श्रमको शोषण,

(च) रंगभेदको विरोध गरे वापत संघसंस्था र व्यक्तिहरुलाई मौलिक अधिकार र स्वतन्त्रताहरुबाट वञ्चित गरी उनीहरुलाई सास्ती दिने कार्य ।

### धारा ३

जुनसुकै आसय रहेको भए तापनि व्यक्ति, संघ तथा संस्थाका सदस्यहरु र राष्ट्रका प्रतिनिधिहरुले देहायका कार्य गरेमा कार्यहरु भए गरेको राष्ट्रको इलाकामा वा अन्य कुनै राष्ट्रमा जहांसुकै रहे बसेका भएपनि उनीहरु उपर अन्तर्राष्ट्रिय फौजदारी दायित्व लागू हुनेछः

(क) प्रस्तुत महासन्धिको धारा २ मा उल्लिखित कार्यहरु गर्ने, त्यसमा सहभागी हुने, त्यस्ता कार्य गर्न प्रत्यक्ष रुपमा दुरुत्साहन दिने वा षडयन्त्र गर्ने,

(ख) रंगभेदको अपराध गर्न प्रत्यक्ष रुपमा सघाउने, प्रोत्साहन वा सहायता दिने ।

### धारा ४

प्रस्तुत महासन्धिका पक्ष राष्ट्रहरु देहायका कार्य गर्ने कबूल गर्दछन्ः

(क) रंगभेदको अपराध तथा त्यस्तै किसिमका विखण्डनवादी नीतिहरु वा सोका प्रकट रुपहरुलाई दमन गर्न एवं रोक लगाउन तथा त्यस्ता अपराधका दोषी व्यक्तिहरुलाई सजाय गर्न आवश्यक कुनै पनि कानूनी वा अन्य उपायहरु ग्रहण गर्ने,

(ख) आफ्नो अधिकार क्षेत्र अनुसार प्रस्तुत महासन्धिको धारा २ मा परिभाषा गरिएको कार्यहरुकोलागि उत्तरदायी वा सोको अभियोग लागेको व्यक्ति कार्य घटेको राष्ट्रको इलाकाभित्र बसेको होस् वा नहोस् वा निज त्यस राष्ट्रको वा अन्य कुनै राष्ट्रको नागरिक होस् वा नहोस् वा राष्ट्रविहीन व्यक्ति नै किन नहोस् त्यस्तो व्यक्ति उपर मुद्दा चलाउन, सुनुवाई गर्न वा निजलाई दण्ड दिन कानूनी, न्यायिक तथा प्रशासकीय उपायहरु अपनाउने ।

### धारा ५

प्रस्तुत महासन्धिको धारा २ मा उल्लिखित कार्यहरु गरेको अभियोग लागेका व्यक्तिहरुको सुनुवाई त्यस्ता अभियुक्त उपर क्षेत्राधिकार प्राप्त गर्ने महासन्धिको कुनै पनि पक्ष राष्ट्रको सक्षम न्यायाधिकरण (ट्राइबुनल) ले वा कुनै अन्तर्राष्ट्रिय दण्ड न्यायाधिकरणको अधिकार क्षेत्र स्वीकार गरेका पक्ष राष्ट्रहरुका हकमा त्यस्तो दण्ड न्यायाधिकरणले गर्न सक्नेछ ।

### धारा ६

प्रस्तुत महासन्धिक पक्ष राष्ट्रहरुले संयुक्त राष्ट्र संघको बडापत्र अनुरूप रंगभेद अपराधको रोकथाम, दमन र सजाय गर्ने उद्देश्यले सुरक्षा परिषद्बाट गरिएका निर्णयहरु स्वीकार गरी कार्यान्वयन गर्ने तथा यस महासन्धिका उद्देश्यहरु हासिल गर्ने उद्देश्यले संयुक्त राष्ट्र संघका अन्य सक्षम अंगहरुबाट ग्रहण गरिएका निर्णयहरुको कार्यान्वयनमा सहयोग गर्ने प्रतिज्ञा गर्दछन् ।

### धारा ७

१. प्रस्तुत महासन्धिक पक्ष राष्ट्रहरुले आफूले ग्रहण गरेका र यस महासन्धिक व्यवस्थाहरुलाई कार्यान्वयन गर्ने कानूनी, न्यायिक, प्रशासनिक वा अन्य उपायहरु सम्बन्धी आवधिक प्रतिवेदनहरु धारा ९ अन्तर्गत स्थापित समूहलाई पेश गर्ने प्रतिज्ञा गर्दछन् ।
२. त्यस्ता प्रतिवेदनका प्रतिहरु संयुक्त राष्ट्र संघका महासचिव माफत रंगभेद सम्बन्धी विशेष समितिमा पठाईनेछ ।

### धारा ८

प्रस्तुत महासन्धिको कुनै पनि पक्ष राष्ट्रले रंगभेदको अपराध रोकथाम र दमनकोलागि आफूले उपयुक्त ठानेको कुनै कारवाही संयुक्त राष्ट्र संघको बडापत्र अन्तर्गत गर्न संयुक्त राष्ट्र संघको कुनै पनि सक्षम अंगलाई आव्हान गर्न सक्नेछ ।

### धारा ९

१. धारा ७ अनुसार पक्ष राष्ट्रहरुबाट पेश गरिएका प्रतिवेदनहरुमाथि विचार गर्न मानव अधिकार आयोगका अध्यक्षले प्रस्तुत महासन्धिक पक्ष राष्ट्रका प्रतिनिधिहरु पनि भएका मानव अधिकार आयोगका तीन सदस्यहरु रहेको एक समूह नियुक्त गर्नेछन् ।
२. मानव अधिकार आयोगका सदस्यहरु मध्येमा प्रस्तुत महासन्धिक पक्ष राष्ट्रका प्रतिनिधिहरु नभएको वा त्यस्ता प्रतिनिधि तीन जना भन्दा कम भएको अवस्थामा, संयुक्त राष्ट्र संघका महासचिवले प्रस्तुत महासन्धिक पक्ष राष्ट्रहरुसँग परामर्श गरी यस महासन्धिक पक्ष राष्ट्रका प्रतिनिधिहरु मानव अधिकार आयोगमा निर्वाचित नभएसम्मकालागि यस धाराको प्रकरण १ अनुसार स्थापित समूहको कार्यमा भाग लिन पक्ष राष्ट्रको प्रतिनिधि वा मानव अधिकार आयोगको सदस्य नभएका पक्ष राष्ट्रका प्रतिनिधिहरु तोकने छन् ।

३. धारा ७ अनुसार पेश गरिएका प्रतिवेदनहरूमाथि विचार गर्न मानव अधिकार आयोगको अधिवेशन शुरु हुनु अगाडि वा वन्द भएपछि, बढीमा पाँच दिनसम्मकोलागि समूहको बैठक बस्न सक्नेछ।

### धारा १०

१. प्रस्तुत महासन्धिक पक्ष राष्ट्रहरूले मानव अधिकार आयोगलाई देहायका कामहरू गर्ने अधिकार दिन्छन्:

(क) सबै प्रकारका जातीय भेदभाव उन्मुलन गर्ने सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय महासन्धिको धारा १५ अन्तर्गत उजुरीका प्रतिहरू पठाउँदा प्रस्तुत महासन्धिको धारा २ मा उल्लिखित कार्यहरूसँग सम्बन्धित उजुरीप्रति आफ्नो ध्यान आकर्षित गराउन संयुक्त राष्ट्र संघका अंगहरूलाई अनुरोध गर्ने,

(ख) संयुक्त राष्ट्र संघका सक्षम अंगहरूबाट प्राप्त प्रतिवेदन तथा प्रस्तुत महासन्धिक पक्ष राष्ट्रहरूबाट प्राप्त आवधिक प्रतिवेदनहरूको आधारमा यस महासन्धिको धारा २ मा उल्लिखित अपराधहरूकोलागि उत्तरदायी भनी दोष लगाईएका व्यक्ति, संघ, संस्था वा राष्ट्रका प्रतिनिधिहरूका साथै यस महासन्धिक पक्ष राष्ट्रहरूद्वारा कानूनी कारवाही चलाईएका व्यक्तिहरूको सूची तयार गर्ने,

(ग) आफ्नो प्रादेशिक र प्रशासनिक क्षेत्राधिकारभित्र रहेको भनी विश्वास गरिएका यस महासन्धिको धारा २ अन्तर्गतका अपराधहरूकोलागि उत्तरदायी त्यस्ता व्यक्तिहरूका सम्बन्धमा न्यास र गैर स्वशासित ईलाकाहरूको तथा महासभाको १४ डिसेम्बर १९६० को प्रस्ताव नं. १५१४ (१५) लागू हुने अन्य सबै ईलाकाहरूको प्रशासनकोलागि उत्तरदायी अधिकारीहरूद्वारा अपनाईएका उपायहरू सम्बन्धी जानकारी उपलब्ध गराउन संयुक्त राष्ट्र संघका सक्षम अंगहरूलाई अनुरोध गर्ने ।

२. महासभाको प्रस्ताव नं. १५१४(१५) मा निहीत औपनिवेशिक देश तथा जनताहरूलाई स्वतन्त्रता प्रदान गर्ने सम्बन्धी घोषणापत्रका उद्देश्यहरू प्राप्त नभएसम्म, अन्य अन्तर्राष्ट्रिय लिखतहरू वा संयुक्त राष्ट्र संघ तथा यसका विशिष्टकृत निकायहरूबाट ती जनताहरूलाई प्रदान गरिएको निवेदन दिने अधिकारलाई यस महासन्धिक व्यवस्थाहरूले कुनै पनि किसिमले सीमित गर्ने छैनन् ।

### धारा ११

१. प्रस्तुत महासन्धिको धारा २ मा उल्लिखित कार्यहरूलाई सुपुर्दगीको प्रयोजनकोलागि राजनीतिक अपराध मानिने छैन ।
२. यस्तो अवस्थामा प्रस्तुत महासन्धिका पक्ष राष्ट्रहरूले लागू रहेका आफ्ना कानून एवं सन्धिहरू अनुसार सुपुर्दगी गर्ने कबूल गर्दछन् ।

### धारा १२

प्रस्तुत महासन्धिको व्याख्या, प्रयोग वा कार्यान्वयनका सम्बन्धमा पक्ष राष्ट्रहरूका बीच उत्पन्न कुनै विवादको समाधान वार्ताबाट हुन नसकेमा र विवादका पक्षहरू विवाद समाधानका अन्य उपायमा सहमत नभएमा विवादका पक्ष राष्ट्रहरूको अनुरोधमा सो विवादलाई अन्तर्राष्ट्रिय न्यायालय समक्ष पेश गरिनेछ

### धारा १३

प्रस्तुत महासन्धि सबै राष्ट्रहरूको तर्फबाट हस्ताक्षर हुनका लागि खुला रहनेछ । प्रस्तुत महासन्धि लागू हुनुभन्दा पहिले यसमा हस्ताक्षर नगरेको कुनै पनि राष्ट्र यसमा सम्मिलित हुन सक्नेछ ।

### धारा १४

१. प्रस्तुत महासन्धिलाई अनुमोदन गर्नुपर्ने र अनुमोदनका लिखतहरू संयुक्त राष्ट्र संघका महासचिव समक्ष दाखिला गर्नुपर्नेछ ।
२. सम्मिलनको लिखत संयुक्त राष्ट्र संघका महासचिव समक्ष दाखिला भएपछि सम्मिलन प्रभावकारी हुनेछ ।

### धारा १५

१. अनुमोदन वा सम्मिलनको बीसौं लिखत संयुक्त राष्ट्र संघका महासचिव समक्ष दाखिला भएको मितिले तीसौं दिनदेखि प्रस्तुत महासन्धि लागू हुनेछ ।
२. अनुमोदन वा सम्मिलनको बीसौं लिखत दाखिला भएपछि प्रस्तुत महासन्धिको अनुमोदन वा सम्मिलन गर्ने प्रत्येक राष्ट्रको हकमा सो राष्ट्रले आफ्नो अनुमोदन वा सम्मिलनको लिखत दाखिला गरेको मितिले तीसौं दिनदेखि प्रस्तुत महासन्धि लागू हुनेछ ।

#### धारा १६

कुनै पनि पक्ष राष्ट्रले संयुक्त राष्ट्र संघका महासचिवलाई लिखित सूचना दिएर प्रस्तुत महासन्धि परित्याग गर्न सक्नेछ । महासचिवले त्यस्तो सूचना प्राप्त गरेको मितिले एक वर्षपछि परित्याग लागू हुनेछ ।

#### धारा १७

१. कुनै पक्ष राष्ट्रले कुनै पनि समयमा संयुक्त राष्ट्र संघका महासचिवलाई सम्बोधन गरी लिखित सूचना दिएर प्रस्तुत महासन्धिको संशोधनकालागि अनुरोध गर्न सक्नेछ ।
२. संयुक्त राष्ट्र संघको महासभाले यस्तो अनुरोधको सम्बन्धमा कुनै कदम चाल्नु पर्ने भए सो सम्बन्धमा निर्णय गर्नेछ ।

#### धारा १८

संयुक्त राष्ट्र संघका महासचिवले संयुक्त राष्ट्र संघका सबै राष्ट्रहरूलाई देहायको जानकारी दिनेछन्:

- (क) धारा १३ र १४ अन्तर्गतका हस्ताक्षर, अनुमोदन र सम्मिलनहरू,
- (ख) धारा १५ अन्तर्गत प्रस्तुत महासन्धि लागू हुने मिति,
- (ग) धारा १६ अन्तर्गतका परित्यगहरू,
- (घ) धारा १७ अन्तर्गतका सूचनाहरू ।

#### धारा १९

१. चीनीया, अंग्रेजी, फ्रान्सेली, रसियाली र स्पेनी भाषाका प्रतिहरू समान रूपले प्रामाणिक हुने प्रस्तुत महासन्धि संयुक्त राष्ट्र संघको अभिलेखालयमा दाखिला गरिनेछ ।
२. संयुक्त राष्ट्र संघका महासचिवले सबै राष्ट्रहरूलाई प्रस्तुत महासन्धिको प्रमाणित प्रति पठाउने छन् ।